

SLUTTEKSAMEN

2113 Norsk litteratur før 1900

11. desember 2013

kl. 9.00 - 14.00

Tid:	5 timar
Målform:	Nynorsk
Sidetal:	9 sider inkl. framside og vedlegg
Hjelpemiddel:	Ingen
Vedlegg:	7 sider
Merknader:	Svar på <i>ei</i> av dei tre oppgåvene.

Eksamensresultata blir gjort kjent på StudentWeb.

Svar på *ei* av oppgåvene:

1. Gi ein analyse av "Pälsen" (1898) av Hjalmar Söderberg. Teksten er vedlagt.

eller

2. Gi ein analyse av "Ved Rundarne" (1861) av A. O. Vinje. Teksten er vedlagt.

eller

3. Gi ein analyse av "Vildanden" (1884) av Henrik Ibsen. Utdrag er vedlagt.

Vedlagde tekster

1. Pälsen, 3 sider
2. Ved Rundarne, 1 side
3. Vildanden, utdrag fra 5. akt, 3 sider

Pälsen (1898)

Det var en kall vinter det året. Människorna krympte ihop i kölden och blevo mindre, utom de som hade pälsverk.

Häradshövding Richardt hade en stor päls. Det hörde för övrigt nästan till hans ämbetsåligganden, ty han var verkställande direktör i ett alldeles nytt bolag. Hans gamle vän doktor Henck hade däremot icke någon päls: i stället hade han en vacker hustru och tre barn. Doktor Henck var mager och blek. Somliga människor bliva feta av att gifta sig, andra bli magra. Doktor Henck hade blivit mager; och så blev det julafton.

- Jag har haft ett dåligt år i år, sade doktor Henck till sig själv, när han vid tretiden på julaftonen, just i middagsskymningen var på väg upp till sin gamle vän John Richardt för att låna pengar. Jag har haft ett mycket dåligt år. Min hälsa är vacklande, för att icke säga förstörd. Mina patienter däremot ha kryat upp sig nästan hela sällskapet; jag ser så sällan till dem nu för tiden. Jag kommer förmodligen snart att dö. Det tror min hustru också, det har jag sett på henne. Det vore i så fall önskvärt, att det inträffade före utgången av januari månad, då den förbannade livförsäkringspremien skall betalas.

Då han hade hunnit till denna punkt i sin tankegång, befann han sig i hörnet av Regeringsgatan och Hamngatan. Då han skulle passera gatukorset för att sedan fortsätta nedåt Regeringsgatan, halkade han på ett glatt slädspår och föll omkull, och i detsamma kom en drosksläde körande i full fart. Kusken svor och hästen vek instinktmässigt åt sidan, men doktor Henck fick likväl en knuff i axeln av den ena meden, och dessutom fattade en skruv eller spik eller något liknande tag i hans överrock och rev en stor lucka i den. Folket samlade sig omkring honom. En poliskonstapel hjälpte honom på benen, en ung flicka borstade av honom snön, en gammal fru gestikulerade kring hans trasiga rock på ett sätt som antydde att hon skulle ha velat laga den på stället om hon kunnat, en prins av det kungliga huset som händelsevis gick förbi, tog upp hans mössa och satte den på huvudet på honom, och så var allting bra igen, utom rocken.

- Fy fan så du ser ut, Gustav, sade häradshövding Richardt, då Henck kom upp till honom på hans kontor.

- Ja, jag har blivit överkörd, sade Henck.

- Det är just likt dig, sade Richardt och skrattade godmodigt. Men inte kan du gå hem på det där sättet. Du kan gärna låna min päls, så skickar jag en pojke hem till mig efter min överrock.

- Tack, sade doktor Henck.

Och efter att ha lånat de hundra kronor han behövde, tillade han:

- Välkommen till middagen alltså.

Richardt var ungkarl och brukade tillbringa julaftonen hos Hencks.

På hemvägen var Henck i ett bättre lynne än han varit på länge.

- Det är för pälsens skull, sade han till sig själv. Om jag hade varit klok, skulle jag för längesen skaffat mig en päls på kredit. Den skulle ha stärkt mitt självförtroende och höjt mig i människornas aktning. Man kan inte betala så små honorar åt en doktor i päls som åt en doktor i en vanlig överrock med uppslitna knapphål. Det är tråkigt, att jag inte har kommit att tänka på det förut. Nu är det för sent.

Han gick ett slag genom Kungsträdgården. Det var redan mörkt, det hade börjat snöa på nytt, och de bekanta han mötte kände icke igenom honom.

- Vem vet för övrigt, om det är för sent? fortsatte Henck för sig själv. Jag är inte gammal ännu, och jag kan ha misstagit mig i fråga om min hälsa. Jag är fattig som en liten räv i skogen; men det var också John Richardt för inte längesedan. Min hustru har varit kall och ovänlig mot mig på senare tider. Hon skulle säkert börja älska mig på nytt, om jag kunde förtjäna mera pengar och om jag vore klädd i päls. Det har förefallit mig, som om hon tyckte mera om John, sedan han skaffade sig päls, än hon gjorde förut. Hon var visst en smula förtjust i honom som ung flicka också; men han friade aldrig till henne, han sade tvärtom till henne och till alla människor, att han aldrig skulle våga gifta sig på mindre än tio tusen om året. Men jag vågade, och Ellen var en fattig flicka och ville gärna bli gift. Jag tror inte att hon var kär i mig på det sättet, att jag skulle ha kunnat förföra henne om jag hade velat. Men det ville jag ju inte heller; hur skulle jag ha kunnat drömma om en sådan kärlek? Det har jag inte gjort sedan jag var sexton år och för första gången såg Faust på operan, med Arnoldson. Men jag är likväl säker på att hon tyckte om mig den första tiden vi voro gifta; man misstar sig inte på sådant. Varför skulle hon inte kunna göra det än en gång? Under den första tiden efter vårt giftermål sade hon alltid elakheter åt John, så ofta som de träffade varandra. Men så bildade han bolag och bjöd oss på teatern ibland och skaffade sig en päls. Och så tröttnade min hustru naturligtvis med tiden på att säga elakheter åt honom.

Henck hade ännu några ärenden att uträtta före middagen. klockan var redan halv sex, då han kom hem fullastad med paket. Han kände sig mycket öm i vänstra skuldran; eljest var det ingenting som erinrade honom om hans missöde på förmiddagen, utom pälsen.

- Det skall bli roligt att se vilken min min hustru kommer att göra, när hon får se mig klädd i päls, sade doktor Henck till sig själv.

Tamburen var alldeles mörk; lampan var aldrig tänd annat än under mottagningstiden.

Nu hör jag henne i salongen tänkte doktor Henck. Hon går så lätt som en liten fågel. Det är eget, att jag ännu blir varm om hjärtat var gång jag hör hennes steg i ett angränsande rum.

Doktor Henck fick rätt i sin fömodan, att hans hustru skulle ge honom ett älskvärdare mottagande, då han var klädd i päls, än hon eljest brukade göra. Hon smög sig tätt intill honom i tamburens mörkaste vrå, lindade armarna om hans hals och kysste honom varmt och innerligt. därefter borrade hon huvudet i hans pälskrage och viskade:

- Gustav är inte hemma ännu.

- Jo, svarade doktor Henck med en något svävande röst, medan han med båda händerna smekte hennes hår, jo, han är hemma.

I doktor Hencks arbetsrum flammade en stor brasa. På bordet stod whisky och vatten.

Häradshövding Richardt låg utsträckt i en stor skinnyklädd länstol och rökte en cigarr. Doktor Henck satt hopsjunken i ett soffhörn. Dörren stod öppen till salen, där fru Henck och barnen höllo på att tända julgranen.

Middagen hade varit mycket tyst. Endast barnen hade kvittrat och pratat i munnen på varandra och varit glada.

- Du säger ingenting, gamle gosse, sade Richardt. Sitter du kanske och grubblar över din trasiga överrock?

- Nej, svarade Henck. Snarare över pälsen.

Det var tyst några minuter innan han fortsatte:

- Jag tänker också på någonting annat. Jag sitter och tänker på att detta är den sista jul vi fira tillsammans. Jag är läkare och vet att jag icke har många dagar kvar. Jag vet det nu med fullkomlig visshet. Jag vill därför tacka dig för all vänlighet du på sista tiden visat mig och min hustru.

- Å, du misstar dig, mumlade Richardt och såg bort.
- Nej, svarade Henck, jag misstar mig icke. Och jag vill också tacka dig för att du lånade mig din päls. Den har förskaffat mig de sista sekunder av lycka jag har känt i livet.

Ved Rundarne (1861)

No seer eg atter slike Fjell og Dalar,
som deim eg i min første Ungdom saag,
og sama Vind den heite Panna svalar;
og Gullet ligg paa Snjo, som før det laag.
Det er eit Barnemaal, som til meg talar,
og gjer meg tankefull, men endaa fjaag
Med Ungdomsminne er den Tala blandad:
Det strøymer paa meg, so eg knapt kan anda.

Ja, Livet strøymer paa meg, som det strøymde,
naar under Snjo eg saag det grøne Straa.
Eg drøymer no, som før eg alltid drøymde,
naar slike Fjell eg saag i Lufti blaa.
Eg gløymer Dagsens Strid, som før eg gløymde,
naar eg mot Kveld af Sol eit Glimt fekk sjaa.
Eg finner vel eit Hus, som vil meg hysa,
naar Soli heim mot Notti vil meg lysa.

Alt er som før, men det er meir forklaarat,
so Dagsens Ljos meg synes meire bjart,
og det, som beit og skar meg, so det saarat,
det gjever sjølv Skuggen mindre svart:
sjølv det, som til at synda tidt meg daarat,
sjølv det gjer harde Fjellet mindre hardt.
Forsonad' koma atter gamle Tankar:
det sama Hjarta er, som eldre bankar.

Og hver ein Stein eg som ein Kjenning finner,
for slik var den, eg flaug ikring som Gut.
Som det var Kjæmper spyr eg, hvem som vinner
af den og denne andre haage Nut.
Alt minner meg; det minner, og det minner,
til Soli ned i Snjoen sloknar ut.
Og in i siste Svevn meg eingong huggar
dei gamle Minne og dei gamle Skuggar.

Utdrag fra *Vildanden* (1884), 5. akt.

Gregers (*lidt forundret*).

Hvad, – sidder du her, Hjalmar?

Hjalmar (*rejser sig hurtigt*).

Jeg var sunken ned af mathed.

Gregers.

Du har dog spist frokost, ser jeg.

Hjalmar.

Også legemet gør stundom sine krav gældende.

Gregers.

Hvad har du så bestemt dig til?

Hjalmar.

For en mand, som jeg, er der kun én vej at gå. Jeg er i færd med at sanke sammen mine vigtigste sager. Men det tar tid, kan du vel tænke.

Gina (*lidt utålmodig*).

Skal jeg så gøre stuen i stand til dig, eller skal jeg pakke vadsækken?

Hjalmar (*efter et ærgerligt sideblik mod Gregers*).

Pak, – og gør i stand!

Gina (*tar vadsækken*).

Ja-ja, så lægger jeg ned skjorten og det andre da.

(*går ind i stuen og trækker døren til efter sig.*)

Gregers (*efter en kort taushed*).

Aldrig havde jeg tænkt, at dette skulde bli' enden på det. Er det virkelig en nødvendighed for dig at gå fra hus og hjem?

Hjalmar (*driver urolig omkring*).

Hvad vil du da, jeg skal gøre? – Jeg er ikke skikket til at være ulykkelig, Gregers. Jeg må ha' det godt og trygt og fredeligt omkring mig.

Gregers.

Men kan du da ikke det? Forsøg det bare. Nu synes jeg, her er fast grund at bygge på, – og begynd så forfra. Og husk på, du har jo også opfindelsen at leve for.

Hjalmar.

Å tal ikke om opfindelsen. Det har måske lange udsigter med den.

Gregers.

Så?

Hjalmar.

Ja herre gud, hvad vil du egentlig, jeg skal opfinde? De andre har jo opfundet det meste i forvejen. Det blir vanskeligere dag for dag –

Gregers.

Og du, som har lagt så stort et arbejde i dette.

Hjalmar.

Det var denne udsvævende Relling, som fik mig til det.

Gregers.

Relling?

Hjalmar.

Ja, det var ham, som først gjorde mig opmærksom på mit anlæg for en eller anden mærkelig opfindelse i fotografien.

Gregers.

Aha, – det var Relling!

Hjalmar.

Å, jeg har været så inderlig lykkelig over den sag. Ikke så meget for opfindelsen i og for sig; men fordi Hedvig trode på den, – trode på den med barnesindets hele magt og styrke. – Ja, det vil sige, – jeg dåre har gåt her og bildt mig ind, at hun trode på den.

Gregers.

Kan du virkelig tænke, at Hedvig skulde været falsk imod dig!

Hjalmar.

Nu kan jeg tænke, hvad det så skal være. Det er Hedvig, som står ivejen. Hun kommer til at stænge solen ude fra hele mit liv.

Gregers.

Hedvig! Er det Hedvig, du mener? Hvorledes skulde *hun* kunne stænge for dig?

Hjalmar (*uden at svare*).

Så usigelig som jeg har elsket det barn. Så usigelig lykkelig, som jeg følte mig hver gang jeg kom hjem i min fattige stue og hun fløj mig imøde med sine søde, lidt mysende øjne. Å jeg troskyldige dåre! Jeg holdt så usigelig af hende; – og så digted og drømte jeg mig ind i den indbildning, at hun holdt så usigelig af mig igen.

Gregers.

Siger du, at *det* bare var en indbildning!

Hjalmar.

Hvor kan jeg vide det? Gina kan jeg jo ikke få presset noget ud af. Og hun mangler jo desuden så aldeles sans for den ideale side af forviklingerne. Men for dig føler jeg trang til at åbne mig, Gregers. Der er denne forfærdelige tvil –; kanske Hedvig aldrig har holdt rigtig ærligt af mig.

Gregers.

Det kunde du dog muligens få vidnesbyrd om. (lytter.) Hvad er det? Jeg synes vildanden skriger.

Hjalmar.

Vildanden skræpper. Far er på loftet.

Gregers.

Er han det! (glæde lyser op i ham.) Jeg siger, du kunde nok få vidnesbyrd om, at den stakkers miskendte Hedvig holder af dig!

Hjalmar.

Å hvad vidnesbyrd kan hun gi' mig! Jeg tør ikke tro på nogen forsikkring fra den kant.

Gregers.

Hedvig kender visselig ikke til svig.

Hjalmar.

Å, Gregers, det er jo netop *det*, som ikke er så sikkert. Hvem ved, hvad Gina og denne fru Sørby mangel gang kan ha' siddet her og hvisket og tisket om? Og Hedvig plejer ha' ørerne med sig, hun. Kanske kom gavebrevet ikke så uventet endda. Jeg syntes nok, at jeg mærked noget sligt.

Gregers.

Hvad er det dog for en ånd, som er faret i dig!

Hjalmar.

Jeg har fåt øjnene op. Pas du på; – du skal se, gavebrevet er bare en begyndelse. Fru Sørby har altid havt så meget tilovers for Hedvig; og nu har hun jo magt til at gøre for barnet, hvad det så skal være. De kan ta' hende fra mig, hvad tid og time de lyster.

Gregers.

Aldrig i verden går Hedvig fra *dig*.

Hjalmar.

Vær du ikke så viss på det. Dersom *de* står og vinker efter hende med fulde hænder –? Å, jeg, som har elsket hende så usigelig! Jeg, som vilde sat min højeste lykke i at ta' hende varsomt ved hånden og lede hende, som man leder et mørkræd barn gennem et stort øde rum! – Nu føler jeg det så nagende sikkert, – den fattige fotograf oppe i loftslejligheden har aldrig været noget helt og fuldt for hende. Hun har bare så listelig sørget for at stå på en god fod med ham så længe til tiden kom.

Gregers.

Dette her tror du ikke selv, Hjalmar.

Hjalmar.

Det forfærdelige er jo netop, at jeg ikke ved, hvad jeg skal tro, – at jeg aldrig kan få vide det. Men kan du da virkelig tvile på, at det må være, som jeg siger? Hå-hå, du stoler for stærkt på den ideale fordring, min gode Gregers! Dersom de andre kom, de, med de bugnende hænder, og råbte til barnet: gå ifra ham; hos os har du livet ivente

–

Gregers (*hurtigt*).

Ja, hvad da, tror du?

Hjalmar.

Hvis jeg så spurte hende: Hedvig, er du villig til at gi' slip på livet for mig?(ler spotsk.) Jo tak, – du skulde nok få høre, hvad svar jeg fik!

(*Et pistolskud høres inde på loftet.*)

Gregers (*højt, i glæde*).

Hjalmar!

Hjalmar.

Se så; nu går han på jagt også.

Gina (*kommer ind*).

Uf, Ekdal, jeg synes, gamlefar går og dundrer inde på loftet alene.

Hjalmar.

Jeg vil se ind –

Gregers (*levende, grebet*).

Bi lidt! Ved du, hvad det var?

Hjalmar.

Ja visst ved jeg det.

Gregers.

Nej, du ved ikke. Men *jeg* ved det. Det var vidnesbyrdet!

Hjalmar.

Hvilket vidnesbyrd?

Gregers.

Det var en barnlig offerhandling. Hun har fåt din far til at skyde vildanden.

Hjalmar.

Skyde vildanden!